

La Guerra de Successió al Vallès: entre la llibertat i la submissió

Jaume Dantí i Riu (Universitat de Barcelona)

51

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
18 (2014), 51-73

Resum: *El Vallès Oriental, com a lloc tradicional de pas des de França per Girona i cap a l'interior de Catalunya i situat entre Vic i Barcelona, va resultar un escenari on es van manifestar tots els aspectes que van caracteritzar la Guerra de Successió: la memòria de fets precedents, com ara la revolta dels Barretines i els darrers conflictes entre la monarquia hispànica i la francesa; les diferents causes per al decantament cap al bàndol austriacista o el borbònic; la incidència d'alguns capdavaners austriacistes, com és el cas dels Perpinyà de Granollers; les conseqüències del pas dels exèrcits; la dificultat de manteniment de l'exèrcit austriacista; la resistència a la repressió borbònica, tant militar com fiscal, i els efectes de la Nova Planta, que malgrat tot no impedirien la recuperació a partir de 1720. El Vallès va fer costat a l'Arxiduc de manera majoritària, excepte els pobles de la jurisdicció del comte de Centelles i aquells més vinculats a alguns capdavaners dels Barretines. La presència constant d'un o altre exèrcit i la continuada sol·licitud de suport a les poblacions van provocar la penúria dels particulars i l'endeutament dels consells municipals.*

1. Introducció

L'estudi de la Guerra de Successió a Catalunya, i a Espanya de manera més general, ha merescut un gran interès, relacionat en paral·lel amb l'entronització de la monarquia borbònica. Els treballs es van intensificar entorn de l'any 2000 per l'aniversari de l'inici del regnat de Felip V i en aquests dos darrers per la celebració del tercer centenari de l'acabament de la guerra. L'atenció creixent es justifica pel que va suposar la instauració de la nova dinastia, per la immersió en un conflicte internacional, pel caràcter de guerra civil a l'interior de la monarquia hispànica i per les específiques conseqüències que va tenir en els territoris de la Corona d'Aragó que van mostrar el seu suport a la causa austriacista, amb la resistència dels catalans fins al final.¹

¹ Entre d'altres: Kamen, Henry, *La Guerra de Sucesión en España, 1700-1715*, Barcelona, 1974; Pérez Aparicio, Carme, *Canvi dinàstic i Guerra de Successió: la fi del regne de València*, València 2008; Albareda Salvadó, Joaquim, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, 1993; Albareda Salvadó, J., *La Guerra de Sucesión de España, 1700-1714*, Barcelona, 2010; Torras i Ribé, Josep M., *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Barcelona, 1999; Torras i Ribé, J.M., *Felip V contra Catalunya*, Barcelona, 2005.

L'objectiu d'aquest treball és el de poder aprofundir de manera més monogràfica sobre la realitat d'aquella guerra en el cas del Vallès Oriental. En aquest sentit cal tenir present la situació d'aquest territori entre la plana de Vic, la zona on es gestà el primer decantament antiborbònic, i la ciutat de Barcelona, que a més de convertir-se en residència reial actuà com a autèntic cap i casal a través de les institucions, Diputació del General, Consell de Cent, Conferència dels Tres Comuns i Junta General de Braços. D'altra banda, i des d'un punt de vista estratègic, cal tenir present que el Vallès també era l'espai de comunicació entre Barcelona i l'àrea de Girona i per tant lloc de pas i que els contendents tenien especial interès a controlar. Si bé no sembla que s'hi produïssin fets excepcionals, resulta un escenari idoni per endinsar-se en les principals qüestions que s'han plantejat entorn del conflicte: les motivacions del decantament; els efectes del pas dels exèrcits sobre les poblacions; les dificultats del suport a l'exèrcit austriacista; la percepció dels diferents projectes polítics; la repressió borbònica i les conseqüències del Decret de Nova Planta, o el paper significatiu d'algun capdavanter.

En tot cas es tractarà, però, per l'abast del treball, d'una aproximació limitada al tema fonamentada en la documentació de l'Arxiu Municipal de Granollers, de l'Arxiu Municipal de la Garriga i del fons de la Baronia de Montbui, en la informació que forneixen dietaris com el de la Generalitat de Catalunya o el del Consell de Cent de Barcelona, així com la de diaris i cròniques de caràcter general que ressegueixen el període. S'han de subratllar les aportacions fetes en algunes monografies locals (destaca la *Història de la Garriga* de Josep Maurí), la sistematització de les quals permet ampliar-ne la visió.² Sobre la documentació municipal cal dir, però, que en comptades ocasions deixa rastre del que serien consideracions de caràcter polític i per contra majoritàriament són referències a les despeses econòmiques d'un o altre ordre que havien d'afrontar; amb tot, el seu seguiment resulta també ben significatiu del que fou aquella guerra per a la major part de la població, per als sectors populars. També s'ha de recordar que, tal com han fet notar alguns dels autors que han tractat el tema, aquesta documentació municipal sovint és escassa, a causa dels processos de destrucció a què fou sotmesa com a conseqüència del mateix conflicte, i en aquest cas el Vallès no se'n va escapar.³

Tal com ja havien apuntat en el seu moment P. Vilar o J. Mercader i que després han reblat els esplèndids treballs de J. M. Torras i de J. Albareda, la Guerra de Successió a Catalunya s'ha d'entendre en el context de

² Maurí Serra, Josep, *Història de la Garriga*, Barcelona, 1953.

³ Torras i Ribé, J., *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona*, pàg. 19-20. L'autor reproduceix una consulta de la Real Junta de 1716 que ordenava «se quemem privadamente, por lo que conviene no quede memoria de tal cosa».

la situació econòmica, social i política de la darrerria del segle XVII,⁴ una situació marcada pel redreç i la transformació de la producció agrària; per la recuperació de l'activitat comercial directament relacionada amb la primera i fonamentada en una creixent vinculació entre món rural i món urbà; per la iniciativa i l'ascens de la burgesia mercantil, reflectida en les propostes i l'acció de N. Feliu de la Penya i del seu entorn; pels efectes sobre el territori de les successives guerres amb la França de Lluís XIV fins a la presa de Barcelona de 1697; per la revolta dels Barretines, on conflüen la resistència pagesa als allotjaments militars, una certa confrontació entre camp i ciutat, la conflictivitat antisenyorial i la persistència d'una política reial que, encara que debilitada, mantenia el caràcter repressiu imposat després de 1652 i que havia aconseguit debilitar unes institucions catalanes que malgrat tot no renunciaven a la defensa de les constitucions, de la legalitat configurada al llarg del temps i que condicionava la pretesa centralització del poder, i, en darrer terme, marcada per la defensa d'uns interessos personals i de certs grups capdavanters que veien en aquella successió la possibilitat d'assolir els seus objectius. En aquest sentit, la major part de la població, fins i tot algunes institucions, es van mantenir a l'expectativa i el seu decantament es produiria per circumstàncies particulars, per la imminent pressió exterior o per l'acció de minories activistes.

2. Els precedents

Superada, doncs, la simplificació que suposava que tots els catalans eren austriacistes o que els qui es decantaren pel filipisme eren centralistes, s'ha d'analitzar amb cura la situació del Vallès abans de la guerra, les diverses circumstàncies condicionants i el que fou la seva evolució al llarg del conflicte, per copsar els principals trets de tots els aspectes esmentats que es reflectiren o no en aquest territori. En aquest sentit, és oportú recordar el vers popular valencià en el qual un home nu deia: «Carles ters i Felip cinc m'han deixat amb el que tinc». Al Vallès van ser poques les postures fermes en un o altre sentit tot i el posicionament majoritari de les poblacions a favor de l'Arxiduc, mogudes pel clar pragmatisme del que més els podia afavorir.

Pel que fa al redreç demogràfic i econòmic de les darreres dècades del segle XVII, es va constatar a la major part de pobles de la comarca a partir de 1660, encara que no de forma continuada —hi va haver una aturada a la dècada de 1680— i els canvis econòmics que s'hi produïren no van tenir el caràcter i la intensitat que es registrà en altres zones, sobretot del litoral, amb pocs canvis en els conreus que els permetessin participar de la represa

⁴ Vilar, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, Barcelona, 1964, pàg. 413-451; Mercader Ribba, Joan, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968.

comercial. Amb tot, per la situació del Vallès dins de la xarxa urbana principal que encapçalava la ciutat de Barcelona, es van intensificar les relacions pel subministrament d'alguns productes manufacturats, com ara els cuirs de Granollers, el teixit de llana procedent sobretot de Castellterçol o el de la neu i el glaç ja fos del Montseny, del Moianès o de la plana —creixent des del començament d'aquell segle— i que tenia també a Granollers un centre principal de distribució. El reflex d'aquell creixement es manifestava en l'àmbit rural amb les obres d'ampliació i de reforma d'un bon nombre de masies, tal com en deixaren constància en les dates que encara observem en algunes portes i finestres, alhora que s'havia produït una disminució del nombre de propietaris i havia augmentat el de jornalers i arrendataris. La bonança particular es palesava igualment en obres de caràcter més comunitari; així, recordem per exemple la construcció de la nova església de l'Ametlla entre 1681 i 1690, o el campanar de Sant Quirze entre 1670 i 1673.

En l'àmbit urbà l'expectativa d'unes majors possibilitats econòmiques va atreure cap a Barcelona alguns fills de menestrals o de mercaders de la comarca que entroncaren amb els sectors més dinàmics de la ciutat amb la incorporació en botigues i companyies de comerç fins a assolir llocs rellevants i alguns d'ells amb un cert protagonisme polític durant la guerra, com és el cas dels Guàrdia, els Pineda o els Brichfeus de Castellterçol o dels Puiguri-guer de Granollers.⁵ En aquest darrer aspecte, encara que lluny dels nivells de creixement econòmic aconseguits a Mataró i bona part del Maresme, el Vallès també participava d'aquell procés i alguns dels noms esmentats van passar a formar part del mateix cercle de l'anomenada «generació» de Feliu de la Penya.⁶

En relació amb la problemàtica del manteniment de l'exèrcit sobre el territori, els allotjaments militars al Vallès van ser continuats durant tot el període fins a esdevenir una de les rèmores principals, que posava en qüestió les possibilitats del redreç de l'economia agrària, alhora que contribuïa al manteniment de l'endeutament de les hisendes municipals. Davant dels abusos que la tropa cometia, l'any 1687 hi van haver soldats morts a Sant Celoni, a Palautordera i a Granollers.⁷ Amb aquests factors s'entén que el Vallès fos una de les zones on es va desenvolupar més activament la revolta dels Barretines: a Vilamajor hi havia esclatat el 1688 el que s'ha interpretat com la segona fase de l'aixecament.⁸ El moviment havia estat sobretot pagès,

⁵ Dantí i Riu, Jaume, «Món rural i món urbà. Els Guàrdia de Castellterçol, paraires i arrendataris del glaç», a *Pedralbes* 28-2 (2008), pàg. 887-904.

⁶ Oliva i Ricós, Benet, *La generació de Feliu de la Penya. Burgesia mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*, Lleida, 2001.

⁷ Monfar y Sorts, Joseph, *Diari*, vol. V, 1687.

⁸ Dantí i Riu, Jaume, *Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*, Barcelona, 1990.

ja que eren aquests els que patien més directament aquelles exigències, mentre que viles i ciutats es mantenien al marge i fins en oposició. La vila de Granollers finalment hi va col·laborar, el 1689, però forçada per la pressió que exerciren els revoltats que s'hi van dirigir.⁹ Entre els caps de la revolta va sobresortir en Sebastià Enric Torras, pagès benestant de Sant Quirze Safaja, propietari de pous de glaç i alhora arrendatari del subministrament d'aquell producte a Barcelona, que es vinculà amb membres de la burgesia mercantil de la ciutat, com ara Jaume Circuns, que es casà amb la filla Margarida Torras.¹⁰ Com és sabut, aquell i altres caps barretines van haver de fugir a França, i van servir com a miquelets d'aquell regne, per escapar de la repressió, tot i que la casa va ser cremada el 1690.¹¹ A la fi del moviment, el perdó reial deixava uns quants vallesans entre els exclosos: Sebastià Enric Torras i Joan i Miquel Serratacò de Sant Quirze; Isidre Antic de Montmany; Pau Brocà d'Aiguafreda; Josep Pagès, Pau Gausacs, Gabriel Pi, Francesc Tintó i Antoni Carles de Montmeló; Gabriel Noguera de Santa Eulàlia de Ronçana, i Josep Poi de la Garriga. Sens dubte, el record encara recent d'aquella revolta va predisposar a prendre un o altre bàndol en el moment de la guerra.

Malgrat les circumstàncies esmentades, tal com succeí en el conjunt del Principat, l'inici del regnat de Felip V no va generar cap reacció especial entre la població. La convocatòria de corts de 1701-1702 era un mitjà per apropar-se a les classes dirigents catalanes i un cert signe de normalitat política, ja que no se'n convocaven des de les de 1626-1632, que no es van tancar, i per tant les darreres corts completades havien estat les de 1599. S'han considerat unes corts prou reeixides des de la perspectiva catalana per l'acumulació de greuges que hi havia pendents i el nombre de respostes positives que es van rebre.

La participació vallesana a les corts va ser significativa ja que hi va haver representació en el braç reial de Granollers, Caldes i Cardedeu. Consta la intervenció de Pau Puigriquer, síndic de Granollers, en la defensa de la petició que es va fer al rei de les tres principals propostes econòmiques que es concedirien: l'edificació de la casa del port franc de Barcelona, la possibilitat d'enviar dos vaixells catalans a Amèrica cada any i la constitució d'una junta per crear una Companyia Nàutica Mercantil i Universal. Aquestes propostes coincidien amb les que anteriorment havia suggerit Narcís Feliu de la Peña

⁹ ACA. Consell d'Aragó, lligall 211/2.

¹⁰ Albareda i Salvadó, Joaquim, «Els dirigents de la revolta pagesa de 1687-1689: de barretines a botiflers», a *Recerques*, 20 (1988), pàg. 151-170.

¹¹ Pladevall i Font, Antoni, *Sant Quirze Safaja. Un poble frontera*, Barcelona, 2009, pàg. 145-149.

i que eren conegudes pels Puiguriguer com a membres d'aquella burgesia mercantil.¹² Des de la perspectiva política, Pere de Torrelles i Sentmenat, baró de la Roca, com a membre del braç militar va tenir un especial protagonisme en presentar el recurs de dissentiment davant la negativa de Felip V d'acceptar el retorn del privilegi de desinsaculació, tal com reclamaven les institucions catalanes i que finalment el monarca no va concedir.

Les corts de 1701-1702 van acabar amb la concessió d'un donatiu al monarca d'un milió i mig de lliures, que es recaptaria de formes diverses. Una part s'havia de distribuir entre les poblacions catalanes i per fer-ho a la mateixa Cort es van nomenar uns responsables entre els quals hi havia també Pau Puiguriger.¹³ Aquella nova imposició es va fer difícil de cobrar per la penúria que patien les hisendes municipals i en molts casos, com el de la Garriga, encara es devia quan es reclamava la que s'imposà a les corts de 1705-1706. El resultat va ser l'agreujament de l'endeutament municipal amb la guerra ja començada.

3. La guerra al Vallès

No hi ha constància de la participació directa de vallesans entre els que conspiraven per la causa austriacista, tot i que a partir del maig de 1705 el Congost va estar sota control de partides de vigatans com a punt estratègic de comunicació entre Barcelona i la zona pirinenca. Per les mateixes raons hi va haver una especial atenció del virrei Velasco per evitar que s'estengués al Vallès la mobilització austriacista; amb aquest objectiu, enviava membres d'institucions per tal d'assegurar-se la fidelitat de les poblacions: a la Garriga hi havia el diputat reial i a Moià l'oïdor militar, que era Pere de Planella i Dusay —baró de Granera i senyor de Castellsir—, ja que els vigatans també s'havien situat a Collsuspina per la comunicació amb l'interior. El perill de l'aixecament es deuria fer palès quan el mateix diputat reial enviava cartes a la Diputació i al virrei on exposava que Antoni Puig (fill de Jaume Puig, de Perafita) i Carles Regàs, amb una gran comitiva de Vic, ocupaven el Congost per anar a la Garriga, a Centelles i a Moià, i que els preocupava la seva seguretat. Davant d'aquella situació, per evitar el perill s'acordava que el diputat passés a Granollers, que hi enviessin soldats i es fessin sometents per resguardar el Vallès.¹⁴

¹² Bartrolí i Orpí, Jaume, «La Cort de 17021-1702: un camí truncat», a *Recerques*, 9 (1979), pàg. 57-75. També van intervenir sobre les mateixes propostes Joan Llinàs, conseller i síndic de Barcelona, i Bernat Aimerich i Cruïlles com a síndic del braç militar.

¹³ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, pàg. 95.

¹⁴ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol X, pàg. 604-605. El desplegament dels vigatans s'havia fet el 21 de juliol.

Davant d'aquell desplegament, el virrei Velasco va nomenar el comte de Centelles com a cap de les tropes reials, càrrec que acceptà tot i que poc després es fes austriacista. El comte, acompanyat d'un diputat, es va dirigir cap a les seves terres amb 400 homes a peu i 300 a cavall, però en arribar prop de Granollers els vigatans deixaren les serres i baixaren al Congost, on toparen amb la tropa i es van imposar amb prou facilitat com perquè després es dubtés si no hi havia hagut una certa connivència del comte. Davant dels fets el virrei envià 800 soldats més de reforç, sota el comandament de Jeroni de Moixó i Tomàs Martí, que arribaren fins a la Garriga, on també s'havien reforçat els vigatans amb Josep Moragues i Bac de Roda. Els vigatans es van imposar de nou i van fer alguns presoners, com ara el mateix Moixó, que es van emportar cap a Vic.¹⁵

Granollers, com a vila emmurallada, oferia més protecció; per aquest motiu s'hi devien haver desplaçat alguns familiars de jutges de l'Audiència, però el 18 de setembre van ser retinguts igualment pels vigatans.¹⁶ El decantament definitiu de suport dels pobles a l'Arxiduc no es produiria, però, fins que arribés la pressió d'alguna partida de voluntaris o de soldats, entre final d'agost i mitjan setembre, cosa que reflecteix la relativa indiferència popular ja esmentada. També al Vallès es constata, però, la major importància de les circumstàncies particulars a l'hora de prendre partit: Centelles i Sant Quirze Safaja es van posar al costat filipista a causa, finalment, de l'opció austriacista del comte amb qui estaven enfrontats; també ho van fer Aiguafreda i Tagamanent per la vinculació que tenien amb els antics caps dels Barretines que estaven aleshores en el bàndol francès. Per contra, consta que el 1706 la Baronia de Montbui va enviar a Barcelona el jurat de l'Ametlla Francesc Barnils i Forns per rendir obediència a «Nostre Senyor Rei Carles Tercer».¹⁷

L'Arxiduc, considerat ja com el nou monarca Carles III, convocava també les corts, les de 1705-1706, amb l'objectiu de guanyar-se la confiança dels catalans i així va concedir gran part de les sol·licituds que s'hi presentaren, fins i tot la de la desinsaculació, encara que de forma precària. La presència vallesana a les corts es va ampliar: a part de Granollers, Caldes i Cardedeu, s'hi va afegir Castellterçol. Aquesta incorporació reflectia i alhora reconeixia el desenvolupament manufacturer de la vila.¹⁸ És igualment significatiu que

¹⁵ Porta i Bergadà, Antoni, *La victòria catalana de 1705*, Barcelona, 1984, pàg. 331-332. La derrota filipista prop de Granollers va ser el 29 de juliol. L'autor anomena tot plegat «la batalla del Congost».

¹⁶ Albareda i Salvadó, J., *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, 1993., pàg. 201. L'autor cita la referència que en fa el manuscrit d'Emmanuel Mas i Soldevila en el seu *Diari des del mes de novembre del any 1700, fins lo die 14 de octubre del any 1705* (Biblioteca del Seminari Conciliar de Barcelona, ms. 419)

¹⁷ Citat per Josep Badia i Moret, *La Baronia de Montbui, L'Ametlla del Vallès*, 1968, pàg. 84.

¹⁸ Cal fer notar que també hi va participar Mojà, que compartia el mateix desenvolupament de la manufactura de llana.

el síndic de Castellterçol a les corts, si més no en el moment del tancament, fos Jaume Guàrdia, un dels paraires més sobresortits, tot i que també propietari de terres, que participava en l'arrendament del glaç a Barcelona i que s'havia relacionat amb la companyia Feu-Feliu de la Penya; els seus fills s'instal·laren a Barcelona i s'integraren en el sector més dinàmic d'aquella burgesia mercantil.¹⁹ Cal fer notar que el fill Jaume Guàrdia i Pineda, Jacint Pineda i els Brichfeus, paraires i mercaders, es van mostrar després obertament austriacistes i enfrontats amb Pere de Planella. Des d'aquesta perspectiva, doncs, es confirma que l'austriacisme era defensat de manera més activa per aquells menestrals i comerciants que veien en els aliats la possibilitat de continuar amb el creixement econòmic que havien iniciat a les dècades anteriors.

A partir d'aleshores el domini austriacista en els pobles del Vallès seria generalitzat, amb les excepcions ja comentades d'Aiguafreda i Tagamanent, i de Sant Quirze Safaja pel fet de formar part del comtat de Centelles. Els problemes relacionats amb la guerra eren fonamentalment de caràcter econòmic, per les exigències de suport i puntualment per les accions d'abús o de repressió d'escamots més o menys descontrolats d'ambdós bàndols, especialment a partir de 1711.

Les noves manifestacions de la guerra al Vallès es van produir després del fracàs dels exèrcits borbònics en intentar la presa de Barcelona i el segrest de l'Arxiduc, entre el 3 d'abril i el 8 de maig de 1706. Hi ha constància que en la defensa de la ciutat hi van participar activament dos granollerins: Anton Grat Perpinyà i Masferrer i el seu fill Francesc, a part probablement d'altres sometents de la comarca que havien estat cridats perquè es concentrassin a Caldes.²⁰ Anton Grat era doctor en drets i amb títol de Ciutadà Honrat, emparentat per via matrimonial amb la família de Vic dels Sala i Sasala, havia estat diputat reial entre 1695 i 1698 i aleshores continuava vinculat a la Generalitat com a assessor i advocat fiscal.²¹ El seu posicionament partia, entre altres motivacions, del sentiment profundament antifrancès que li havien generat la guerra i l'ocupació de Barcelona de 1697, i era afavorit per la seva estreta relació amb els capdavaners vigatans. Es tractava, doncs, d'un suport explícit a la causa dels aliats, que el portaria fins a establir una relació personal amb el monarca i que va tenir el reconeixement públic amb l'estada reial a Granollers de 1710.

¹⁹ Dantí i Riu, Jaume, «Els Guàrdia de Castellterçol, paraires i arrendataris del glaç», a *Pedralbes*, 28 (2008), vol. 2, pàg. 887-904.

²⁰ Maurí Serra, J., *Història de la Garriga*, vol. II, pàg. 328.

²¹ Cuirans i Vinyeta, Xavier, *Els Masferrer. Estudi d'una nissaga benestant del Vallès*, Montornès del Vallès, 2010.

Després de la derrota filipista s'afermava el govern de Carles III, però alhora es feia palesa la fragilitat del control efectiu del territori. Com a mostra de revenja, el 13 de maig del mateix 1706 un escamot filipista va calar foc a l'església de Sant Esteve de Parets i en la destrossa desapareixia tot l'arxiu parroquial. Pocs dies més tard, eren els jurats de la Baronia de Montbui els que denunciaven davant de la Generalitat els abusos comesos per soldats i miquelets austriacistes sobre aquells pobles: «Diu y representa V. Exª que després de haver lo comú y particulars de dit terme suportat gustosos los imponderables gastos y fatigas ab què en conuinadas y repetidas llevas y somatens, han servit en esta ocurrència passada a la magestat del rey nostre senyor, que Déu guarde, en crèdit de sa fidelitat y al restant del Principat de la opreció enemiga. Patexan vuy los irreparables danys que se li ocasionan de trobarse allotjats en dit terme y sas parròquias diferens micalets y altres soldats del regiment de don Rafael Nebot [...] sens voler-se acontentar per lo menos del precís y necessari a son sustento, sino que pretenen obligar a dits particulars en fer-los contribuir y donar lo que no poden per falta de medis. Y dexan de menjar en sas pròpies casas per trobar-se tan atenuats y apurats sos patrimonis, poden-se de aquí facilmente rezelar mayors y altres més arreparables danys al estat de la pública quietut».²²

Les dificultats per atendre les demandes de suport del govern de l'Arxiduc directament o de les institucions catalanes, Diputació, Consell de Cent, Conferència del Tres Comuns, a part del manteniment directe dels soldats allotjats o de pas, van ser l'element més comú i constant de preocupació dels consells municipals fins al final de la guerra, mentre que eren pràcticament inexistent les referències de caràcter polític sobre el conflicte, excepte les estrictament protocol·làries. La percepció era d'esgotament econòmic, tal com ho manifestaven els jurats de la Garriga el juliol de 1706 quan se'ls reclamava l'annualitat del donatiu al rei que s'havia aprovat a les corts i responien que no ho podien complir perquè s'havien gastat més del que tenien en els sometents.²³ Una de les conseqüències d'aquella situació fou l'augment de la fiscalitat municipal, que en resultar encara insuficient s'exigia també als que fins aleshores n'havien estat exempts, clergues i privilegiats, amb els corresponents conflictes per la resistència que hi oposaven. Un bon exemple d'aquella penúria és la resposta del jurat de la Garriga Jaume Guilla a la sol·licitud feta pel veguer de Barcelona que es prepararessin alguns caps d'aviram com a regal a la reina, que venia per casar-se amb l'Arxiduc: «És de vot y parer que se responga ab carta dient-los los grans treballs té la present universitat, i si se ha d'enviar se passe per lo menos».²⁴

²² *Diataris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, pàg. 1984-1985. El document correspon al 23 de maig de 1706.

²³ Mauri Serra, J., *Història de la Garriga*, vol. II, pàg. 329-331.

²⁴ Document de 27 de juny de 1708 citat per Mauri Serra, J., *Història de la Garriga*, vol. II, pàg. 331.

Els allotjaments militars eren l'altra gran càrrega que havien de suportar els pobles, agreujats quan es tractava de soldats de cavalleria. S'obligava a donar llit a les cases i a aportar gra, farratge i palla per als animals, cosa que provocava l'escassetat per als mateixos habitants i l'encariment d'aquells productes. Sovint exigien més de l'establert i cometien tot tipus d'abusos, motiu pel qual les poblacions intentaven evitar l'allotjament a canvi del pagament d'una quantitat en metàl·lic, la composició, una càrrega més que engruixia l'endeutament de les finances municipals. Malgrat tot, per intentar confirmar els suports, l'Arxiduc va fer un recorregut que el portà cap a Girona, Vic i Granollers durant el mes de gener de 1710, abans d'emprendre la nova ofensiva cap a Castella.

La situació va empitjorar després del fracàs de la segona entrada de l'Arxiduc a Madrid el setembre de 1710. Van augmentar les demandes d'homes i de recursos alhora que l'amenaça dels exèrcits borbònics es feia més present. A Granollers es va establir durant un temps el senyor Miquel de Pinós i de Rocabertí, membre del braç militar i un dels principals suports a la causa austriacista des del començament, que demanà que es fes una lleva de 50 homes a costa de la vila i que, per tal d'aconseguir els voluntaris, si eren fadrins d'algun gremi que se'ls passés a mestres.²⁵ Malgrat les dificultats, ja fos per l'ascendent que els Rocabertí tenien a la vila o pel convenciment del necessari suport a l'Arxiduc, el consell acordava que es concedís tot el que se li sol·licitava, i per això va haver de recórrer a treure diners —dues-centes lliures— de la caixa del pallol. Demandes semblants es van fer a altres pobles per anar a defensar Girona. L'ofensiva borbònica es veia tan imparable —el 25 de gener de 1711 ja havien ocupat aquella ciutat— que s'acudia a cercar altres mitjans de defensa, com ara la decisió del consell de Granollers que davant «dels treballs que s'amenacen» es fes un vot al patró Sant Esteve amb el compromís que si els en deslliurava farien tres dies de festes solemnes amb processó. Dos dies després d'aquell acord decidien no treure blat de la vila pel perill que hi havia de quedar-se sense si entraven les tropes borbòniques.²⁶

Amb la caiguda de Girona, els pobles del Vallès es van sentir molt més amenaçats, ja que en aquella via de comunicació l'única defensa prèvia que quedava era Hostalric, on ja s'havien situat les forces austriacistes en retirada i des d'on s'havien reclamat homes i cavalcadures de la comarca. Així l'u de febrer de 1711 els granollerins estaven consternats per la notícia que corria que l'exèrcit deixaria Hostalric i aniria a aquarterar-se a la vila el dijous següent, de manera que la gent treia les coses de les cases per por del saqueig. El diputat militar Francesc de Solà de Sant Esteve, que havia

²⁵ AMG. Caixa3194. Llibre de deliberacions 1708-1712, fol. 39-40.

²⁶ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1708-1712, fol 41-43. Eren els acords dels dies 2 i 4 de febrer de 1711.

arribat a la vila, procurava calmar els ànims i alhora enviava una carta al marquès de Rialp, secretari d'estat de l'Arxiduc, per demanar-li informació i instruccions. Era cert que una part de l'exèrcit es desplaçava cap a Olot i Vic, però es mantenia una altra línia de defensa a Sant Celoni amb cavalleria.²⁷

En aquella situació s'accentuaren els conflictes entre l'exèrcit i les poblacions pels excessos que es cometien, alhora que es reflectia un evident descontrol en les tropes aliades així com en els miquelets. Els jurats de Sant Esteve i de Santa Maria de Palautordera feien constar com els pobles havien estat saquejats pels soldats tot i complir escrupolosament amb el pagament que estava establert, de manera que no es distingia si es tractava de l'exèrcit del rei o de l'enemic:

«...que no obstant que ditas universitats y particulars de aquellas, en virtut de orde del doctor Raphael Llampillas, jutja de la règia cort, des del dia tres del corrent mes de febrer fins vuy àn pagat quatre lliuras quiscun dia al mateix doctor Raphael Llampillas per ajuda de costa de las reals tropas que-s tròban allotjadas en la vila de Sant Seloni; ab tot, no dubtaren lo dia 19 del corrent mes de febrer lo tinent del coronel del regiment de Morràs, allotjat en dita vila de Sant Seloni, ab 19 soldats de cavall de dit regiment ab títol de anar a sercar palla, anar y conferir-se a una casa vulgarment anomenada Andreu del Mas y, no avent trobat palla en aquella per aver-se-le'n aportada de antemano los soldats del mateix regiment, posaren foch a una pallissa de dita casa avent del tot cremat aquella y, consecutivament, en lo mateix dia dit tinent y soldats passaren a secajar altre casa de la matexa universitat de Santa Maria de Palautordera, vulgarment anomenada la casa de Bonamich, de forme que pujant per una finestra de dita casa robaren y se'n aportaren tot lo que y' avia dins de aquella. Y semblantment, los soldats del mateix regiment junt ab altres del regiment de dragons reals anaren en altre casa, anomenada Lleget del Mas, de la matexa universitat, en la qual degollaren y se'n aportaren deu tosinos, tres anyells, gallinas y lo demás que-y avia en dita casa, passant com passaren dits soldats en lo mateix dia a saquejar moltes altres casas de dita universitat, avent fet y executat contra los demás particulars de aquella un sens número de excessos y extorcions intolerables, com són fer-los pagar conciderables quantitats de diner, aportan-se de sas casas blat y altres grans y cometent altres excessos com si fossen tropas enemigas. Tot lo que à precissat a molts particulars de dita universitat a desertar y desenparar sas casas y esteran precissats los demás particulars de aquella en aver de fer lo mateix, a no donar-se promta remey a dits excessos y saqueos. E com las referidas extorcions, excessos y saqueos sian contra la llibertat, exempcions y constitucions del present Principat».²⁸

²⁷ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, pàg. 2375-2376.

²⁸ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, pàg. 2396-2397.

Aquell abús havia estat tan flagrant que la mateixa carta va ser presentada a l'Arxiduc per la Conferència dels Tres Comuns (Consell de Cent, Diputació i braç militar) reclamant la intervenció reial per posar fi als excessos que s'escampaven arreu de Catalunya, a la qual el monarca va respondre de manera protocol·lària «que tenía arto sentimiento y dolor de los desórdenes se cometían en el Principado, y que había dado y se darían las más prontas oportunas órdenes para evitar semejantes desórdenes [...] y caso que sucediese algún desorden se individuasse el nombre de los cabos para castigarlos».²⁹

La càrrega dels allotjaments es feia encara més feixuga quan requeria sobre els pobles més petits, que no podien pagar la composició i a sobre havien d'acollir més soldats perquè d'altres n'estaven exempts. Succeïa a diferents llocs del Vallès, com ara Castellcir o Vilalba Sasserra, on des de Granollers enviaren ordres d'allotjar 36 soldats de cavall —normalment en tenien cinc— quan, segons el síndic, només hi havia una casa bona, tres de molt petites i unes poques de treballadors, la major part dels quals havien deixat el poble perquè no ho podien suportar. En aquests casos es considerava que la causa era que aquelles decisions les prenien els mateixos militars i no el regent de la tresoreria reial, tal com estava establert.³⁰ D'altra banda, l'any 1711 l'economia pagesa catalana va patir els efectes d'una plaga de llagosta que també va afectar diferents indrets de la comarca, com ara Vilamajor, Llinars, Cardedeu o el Montseny, on al cim del pla de la Calma els blats que són més tardans ja no es van poder segar perquè havien estat devastats.³¹

Com és sabut l'any 1711 va marcar la darrera fase de la guerra i el desenllaç final. La mort de l'emperador Josep I i la successió en el seu germà l'Arxiduc, que l'obligava a deixar Catalunya, afeblia la defensa ja abans de la sortida dels exèrcits aliats. Amb tot i malgrat la penúria econòmica, el consell granollerí organitzava les celebracions funeràries per la mort de l'emperador, i per demostrar el dol va decidir que els consellers es fessin roba nova.³² D'altra banda, la manca de recursos dels aliats encara augmentava les demandes de suport a les poblacions; Granollers aportava 25 homes entre octubre i desembre, a part de mantenir a la vila 50 soldats de cavalleria. A la Garriga es succeïen les peticions de palla, civada, bagatges i homes que anessin a fortificar a Hostalric.³³ Aquelles exigències només es podien satisfer amb l'endeutament i amb l'augment dels impostos indirectes dels municipis, que

²⁹ *Dietari de l'Antich Consell Barceloní*, vol. XXVII, Barcelona, 1974, pàg. 181-182.

³⁰ *Idem*, pàg. 2399, 2425. La queixa de Castellcir era del 24 de febrer i els fets de Vilalba havien succeït el 3 de març.

³¹ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, pàg. 2417.

³² AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1708-1712, fol. 53. La mort havia estat el 17 d'abril i la decisió es prenia el 8 de juny.

³³ Maurí Serra, J., *Història de la Garriga*, vol. II, pàg. 347-350.

requeien sobretot en els sectors més populars. La insuficiència dels ingressos va comportar que s'imposessin també als privilegiats, laics i eclesiàstics, fet que va generar una certa conflictivitat per la resistència que hi oposaren. A Granollers encapçalaren l'oposició els Perpinyà, que pel fet de tenir el títol de ciutadà honorat es negaven a pagar el trentè del blat.³⁴ Tot i que el govern austriacista insistia al Consell de la vila que no es recaptés aquell dret als privilegiats, els consellers el van mantenir amb l'argument que era necessari per poder pagar el donatiu al rei i el servei a la tropa; el conflicte es convertí en un plet posat pel Consell. De manera semblant va succeir amb els eclesiàstics que es negaven a pagar el dret del vi.³⁵

Les tensions que es produïen per la presència de l'exèrcit i en general per l'ofec econòmic que suposava aquella guerra no impedièn, però, que es mantingués formalment la fidelitat a l'Arxiduc, que aleshores ja era l'emperador Carles VI. Així es constata en la resposta positiva a la indicació de la reina Elisabet Cristina de Brunswick, que havia quedat com a lloctinent, de fer alguna demostració per la coronació imperial, encara que era set mesos després. El consell granollerí va fer lluminàries la vigília de Sant Esteve i el vespre de la festa i pagà els músics i la cera de les solemnes celebracions litúrgiques, tot i que el clavari feia constar que no tenia cap diner per esmerçar-hi.³⁶

La decisió de la retirada de les tropes angleses a partir de mitjan setembre de 1712, i després les de la resta dels aliats, va comportar també noves demandes a les poblacions que sovint ja eren impossibles d'atendre. Granollers rebia la sol·licitud del regent de la Tresoreria reial de portar fins a 600 quintars (24,6 tones) de palla a Badalona per poder sostenir els soldats anglesos, i a la Garriga en demanava 100 quintars, aportacions que no podien assumir ja que no en tenien ni per als seus propis aquarterats. Poc després havien de passar per Granollers mil cinc-cents homes i per poder pagar els bagatges necessaris els consellers van haver de recórrer a les caixes de la carnisseria i del pallol per falta de diners en la del clavari.³⁷

Paral·lelament s'iniciava la repressió borbònica, tant fiscal com exercint el terror militar en els casos en què es produïa qualsevol tipus de resistència,

³⁴ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 7-11. El Consell decidia mantenir el plet contra els Perpinyà i altres malgrat el cost que tenia per a la hisenda municipal (22 de juliol de 1712).

³⁵ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 20-21. El dret es volia imposar a tots els privilegiats que entressin vi, però en el cas dels eclesiàstics se'ls donaven cinc càrregues franques per al consum propi (28 de setembre de 1712).

³⁶ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 10 (22 de juliol de 1712).

³⁷ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 22, 30. La primera despesa es presentava el 7 d'octubre i la segona el 21 de novembre.

tal com ha demostrat J.M. Torras.³⁸ Entre els molts exemples és oportú de recordar el dels fets que seguiren l'anomenada batalla de Torredembarra, del 16 de juliol de 1713, on un escamot de voluntaris catalans comandats pel general Nebot fou derrotat per un destacament borbònic del brigadier Diego González, hi va haver un cert nombre de baixes i 400 empresonats, dels quals més de 150 van ser penjats immediatament sense judici; entre aquests hi havia Joan Pérez, de Granollers.³⁹ Aquella violència es va estendre durant els mesos d'agost i setembre de 1713 i es van provocar incendis en moltes poblacions, entre d'altres Castellterçol, «abrassant-se Catalunya tota».⁴⁰ La violència també s'exercia, però, des del bàndol austriacista: el febrer de 1713 un escamot de vigatans calava foc al mas Torres de Sant Quirze, ja que el seu hereu, Jaume, lluitava al costat dels borbònics en el regiment de Bracamonte.⁴¹

En l'àmbit més polític, la presència vallesana a la Junta de Braços de 1713, en què es plantejava la disjuntiva de la submissió als exèrcits borbònics o la resistència, va ser més nombrosa que la que hi havia hagut a les corts precedents, amb més pobles representats i alhora amb els que hi participaven a títol personal per la seva condició de ciutadans honrats. Com a síndics representants hi assistiren: Francesc Comas i Carrera, burgès honrat i notari, de Granollers; Emanuel Lleotart, notari, i Joan Campmajor, negociant, de Cardedeu; Diego Esmandia i Bertran, de les Franqueses; Francesc Blancafort, de la Garriga; Antoni Vidal del Puig, pagès, de Vilamajor; Josep Bellver, paraire, de Castellterçol; Josep Francesc Bernardà, paraire, de Caldes de Montbui; Segimon Sala, cirurgià, de Palautordera, i Ramon Sabater, de la Baronia de Montbui. Pel fet de ser ciutadans honrats, hi participaren: Romualdo Xammar, de l'Ametlla; Anton Gat i Serra, de Samalús; Josep Casellas i Rosselló, de la Garriga, i Joan Tayadella i de Brichfeus, de Castellterçol. En el braç militar hi van assistir Anton Grat Perpinyà i Masferrer, de Granollers, i Pere de Planella, baró de Granera.⁴² La proposta de vot que el Consell de la vila de Granollers feia arribar al seu síndic resultava força representativa del que deuria ser la percepció popular d'aquella guerra en general i de la situació del moment en particular: «Que es sotmetin però amb súplica que mantinguin els privilegis».⁴³ D'una banda, doncs, es palesava l'evidència que no es

³⁸ Torras i Ribé, J. M., *Felip V contra Catalunya*, pàg. 21-76.

³⁹ *Ibidem*, pàg. 44.

⁴⁰ Citat per J. M. Torras i Ribé, *Felip V contra Catalunya*, pàg. 70-71.

⁴¹ Antoni Pladevall i Font, *Sant Quirze Safaja. Un poble de frontera*, Barcelona, 2009, pàg. 150-152.

⁴² *La Junta General de Braços de 1713. L'ambaixada Dalmasas i altra documentació (1713-1714)*, Barcelona, 2008. Pràcticament tots ells participaren en les diferents sessions celebrades entre el 3 de juny i el 6 de juliol de 1713.

⁴³ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 67-71 (15 de juliol de 1713).

podia fer front a les tropes de les dues monarquies, la francesa i la hispànica, sense l'ajut dels aliats, a part de l'esgotament econòmic que es patia, però per altra banda també hi havia la consciència que el triomf filipista podia suposar la pèrdua de la legalitat institucional pròpia, els anomenats privilegis, tant en l'àmbit general català com en el particular de cadascuna de les poblacions.

A partir de la decisió que es va prendre de resistir, per la pressió del braç reial, s'intensificaven encara més les manifestacions de pobles i viles pel seu estat de penúria, però alhora també pel temor a la repressió que poguessin emprendre els borbònics. El Consell de la vila de Granollers justificava que la imposició del trentè sobre el blat recaigués igualment sobre els privilegiats, nobles i eclesiàstics, perquè la hisenda municipal estava exhausta i es necessitaven molts diners, tant per conservar els drets propis com per pagar els mals amb què es trobaven, «essent interès de tots nostra llibertat».⁴⁴ Davant de la gravetat de la situació, amb la sortida de l'exèrcit aliat i el control del territori per part del borbònic, a Granollers s'acordava de reunir-se els consellers amb representants dels eclesiàstics de la vila (caputxins, franciscans i la comunitat de preveres) i tres o quatre persones elegides per tal que formessin una opinió del que calia fer. El mes de setembre el Consell decidia comprar tot el blat possible per assegurar l'abastament, de la mateixa manera que davant de l'escassetat s'insistia a l'arrendatari de l'hostal que cerqués pa, vi i carn on n'hi hagués.

D'altra banda, el Vallès també va ser escenari tant dels intents d'enfortir la resistència per part de la Diputació, com dels efectes de l'encalçament de l'exèrcit borbònic a les escasses companyies de fusellers que corrien pel territori. L'expedició que va realitzar el diputat militar Antoni Berenguer i Novell acompanyat del general Nebot va passar per Sant Celoni i per Llinars; a la darrera d'agost i els primers dies de setembre anava a Caldes de Montbui, l'Ametlla, la Garriga i Vilamajor. En aquest context va ser significatiu el retorn a Caldes, el 4 d'octubre, on es va convocar un consell de guerra amb la participació d'altres militars en el qual, davant de la gravetat de la situació, es va prendre la decisió que el diputat, per la seva seguretat, retornés a Barcelona embarcant-se a Alella, i que també ho fessin Nebot i els altres oficials.⁴⁵ Per aquell motiu s'enviaren fusellers per assegurar el trajecte a Mollet i a Montmeló i així des d'aquesta població passaren a embarcar. Aquella decisió va generar un cert malestar per l'abandonament de les forces resistents i va comportar l'arrest tant del diputat com del general Nebot. Per contra,

⁴⁴ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 70-71.

⁴⁵ Francisco de Castellví, *Narraciones históricas*, vol. III, Barcelona, 1999, pàg. 653-662. En el consell celebrat a Caldes de Montbui hi van participar, a part del diputat i del general Nebot, el general Josep Antoni Martí i els coronels Josep Peguera, Sebastià Dalmau, i Salvador Tamarit i Ignasi Maranyosa.

en els dies següents serien les tropes filipistes dels generals Bracamonte, González i Cereceda les que reprimiren la comarca.

66

A finals de desembre, amb el control efectiu del territori per part dels borbònics, s'imposava el tribut que havia de servir per mantenir l'exèrcit filipista, les «quinzenades», i a Granollers la taxa que li va correspondre va ser de 980 rals cada mes, motiu pel qual el Consell va haver d'augmentar totes les imposicions municipals i posar un tribut directe extraordinari, una talla de 600 lliures.⁴⁶ L'efecte d'aquella fiscalitat repressiva no trigaria a fer-se notar en la manca de recursos que calien per mantenir certs serveis —«la vila està sense medis». Es va haver de prescindir del mestre de cant, es va reduir el sou dels mestres de gramàtica i de lectura i escriptura, es proposaren de trobar un crèdit que finalment no s'aconseguí, es van establir noves imposicions i fins i tot es va demanar la condonació de la contribució.⁴⁷

Ponències

L'exigència d'aquella fiscalitat abusiva va provocar moviments de protesta dels pagesos, que s'iniciaren a Vilafranca del Penedès i es van estendre a diverses poblacions. A l'entorn de Caldes de Montbui una partida de voluntaris i miquelets s'enfrontaren amb dos centenars de soldats i els obligaren a refugiar-se a la vila fins a obligar-los a rendir-se en un casalot on s'havien fet forts. L'onze de gener el duc de Populi hi envià cinc-cents homes, però davant l'estat de l'aixecament no hi van arribar a entrar; dos dies després, va ser el comte de Montemar amb mil soldats d'infanteria i mil de cavalleria qui va escometre el setge ocupant els raval i minant la muralla; a la matinada del 14 de gener es va fer l'assalt «Y los del destacament saquejaren la vila y cremaren més de la meytat y ay mataren algunas personas que no puguéran fugir y ab algú se ohí dir que li llevaren los punys de viu en viu...».⁴⁸ Segons el mateix duc de Populi el comte de Montemar «se entregó al saqueo y al fuego hasta no dejar una sola casa que reservase de tan justo castigo».⁴⁹ Sense que se'n sàpiga la causa també hi ha notícia de cases cremades en altres indrets del Vallès com és el cas de Montmeló.⁵⁰

Un cop més, el Vallès, per la seva situació, va ser una de les àrees d'enfrontaments continuats entre les partides de voluntaris i l'exèrcit borbònic,

⁴⁶ AMG. Caixa 3194. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 80-81. El consell decidia augmentar, entre d'altres, les imposicions sobre l'aiguardent, l'oli, el vi, la neu i les hortalisses (31 de desembre de 1713).

⁴⁷ AMG. Caixa 14. Llibre de deliberacions 1712-1714, fol. 94-95. Comptaven aconseguir un censal de 2.000 lliures a Vic (23 d'abril de 1714).

⁴⁸ Simon i Tarrés, Antoni, *Pagesos, capellans i industrials de la marina de la Selva*, Barcelona, 1993, pàg. 272. Així ho recull el diari de Francesc Bellsolèll d'Arenys de Munt, fets que succeïren entre el 13 i el 15 de gener de 1714.

⁴⁹ Citat a Ballart, Josep, Villanueva, Joan, *Resum de la història de Caldes de Montbui*, Caldes de Montbui, 1984, pàg. 72-73.

⁵⁰ Pérez Gómez, Xavier, «La Guerra de 1714 i altres fets segons un manuscrit de can Torrens», a *Campsentelles*, 16 (2013), pàg. 9-23.

amb el doble objectiu d'aquest d'evitar l'aproximació a Barcelona, que podia afeblir el setge, i alhora reprimir amb contundència els que encara propiciaven la resistència. Les actuacions del coronel Ermengol Amill van ser les més persistents a tota la zona nord de la comarca. El febrer de 1714 controlava amb els seus homes des d'Hostalric fins al Congost, va ser atacat a Vilamajor pel destacament del general González, que l'obligà a retirar-se cap a Mosqueroles i finalment a fugir cap al Montseny, on també hi havia el marquès del Poal, amb morts d'una i altra banda.⁵¹ Un nou enfrontament va ser a Caldes de Montbui durant tot un dia, el 9 d'abril, sense que els soldats borbònics aconseguissin imposar-se, cosa que farien pocs dies després, amb el reforç del general Bracamonte, a Sant Feliu de Codines, on tot i resistir les forces austriacistes es dispersaren i Amill va ser ferit quan es retirava cap a Gallifa.⁵² Un temps després els fusellers van ser escomesos a la Garriga i Amill s'emboscà al Montseny per anar després cap a Arenys.⁵³

Malgrat la pressió borbònica, durant l'agost de 1714 es continuaven reclutant voluntaris a la comarca. Com a conseqüència d'aquells moviments es produïa l'ordre del duc de Berwick de perseguir i reprimir amb duresa aquells escamots, tal com ho va fer el comte de Montemar amb les partides que havien aixecat el marquès del Poal i el coronel Ermengol Amill, que les havien reagrupat a Moià i Castellterçol. Allà foren derrotats i sembla que hi va haver molts executats, tal com ho recollia un informe dels fets, «mandó aorcar a todos los prisioneros que cogió», practicant el que s'anomenà el delme de forca.⁵⁴

Poc abans, el mes de juliol, el coronel i comandant borbònic de la plaça de Granollers feia penjar en els llocs habituals un ban que deia: «Por estar avisado el señor mariscal que los rebeldes andan con órdenes de diferentes caudillos por las villas y lugares de todo el Vallès y sus vecindades pidiendo granos para la manutención de las tropas y canalla que tienen sublevada, se les hace saber a los bayles y jurados ... como si indicio alguno se supiere, subministran grano alguno, de ningún género que sea, alojamiento, o el más mínimo auxilio, como asi mismo pan, se pasará irremisiblemente a ejecutar la última resolución del Sr. Mariscal que es saquear y quemar cualquier lugar que cometiere el delito».⁵⁵ S'insistia, doncs, en la mateixa repressió

⁵¹ F. de Castellví, *Narraciones históricas*, vol. IV, pàg. 72. Els fets succeïren el 27 de febrer.

⁵² Idem, pàg. 77. Segons l'autor, la batalla de Sant Feliu va ser el 15 d'abril.

⁵³ Idem, pàg. 83. L'entrada de Bracamonte a la Garriga fou el 25 de juny.

⁵⁴ Citat per Torras i Ribé, J.M. *Felip V contra Catalunya*, pàg. 136. La notificació es feia el 18 d'agost de 1714.

⁵⁵ Citat per Mateo Bruguera, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713-1714*, Barcelona, 1871-1872, vol. 2, pàg. 69. El ban es signava a Granollers el 23 de juliol de 1714.

sistemàtica, mentre es feia palès el nivell de mobilització que encara hi havia a la comarca.

Després de la capitulació de Barcelona s'imposava el nou ordre sota pressió militar, tot i que es volia fer constar encara una suposada benignitat amb la qual les autoritats borbòniques tractaven la població, tal com s'expressava a la carta que el comandant de Granollers enviava als pobles, on deia que «en acció de gràcies, de tant singular benefici de no haver permès Sa Majestat la universal degollació, se dónien a la Divina, cantant lo Tedeum en la parroquial de cada poble ... i per tres dies consecutius facen alemàries en totes les cases dels pobles».⁵⁶

4. Austriacistes vallesans. Els Perpinyà

Si bé el decantament pel bàndol austriacista fou finalment generalitzat però induït per la presència militar aliada, també és certa l'existència d'un convenciment més polític per part de certs sectors i individus que es mostraren decididament partidaris de la causa de l'Arxiduc. Alguns d'aquests tenien importants vinculacions amb el Vallès encara que no hi residissin, com seria el cas de Pere de Torrelles i Sentmenat, senyor de la Roca, o de Josep Galceran de Pinós i de Rocabertí, propietari del casal dels Tagamanent de Granollers i amb molts altres béns al Vallès. Pere de Torrelles, amb el càrrec de protector del braç militar, entrà ja en contacte amb l'Arxiduc el 1705 i fou nomenat governador de Catalunya, responsabilitat que va mantenir fins al final de la guerra. Josep Galceran de Pinós es mostrà igualment partidari de la causa austriacista des del començament, estava al costat de Rafael Casanova portant un dels cordons del penó de Santa Eulàlia l'onze de setembre i per tot plegat va morir empresonat a la ciutadella de Pamplona el 1716. Un cas diferent fou el de Pere de Bricfeus, fill d'una família de paraires de Castellterçol que es traslladà a Barcelona i per casament es situà a Terrassa, que a partir de 1713 s'incorporà a una partida austriacista, participà en la defensa de Barcelona i de Cardona, fins a esdevenir coronel, i finalment va morir exiliat a Viena.

Els Perpinyà van ser sens dubte els austriacistes granollerins més significats.⁵⁷ Tot i que Anton Grat Perpinyà provenia de Girona, va ser pel casament amb Maria Sala i Sasala de Vic que va passar a residir al casal dels Masferrer de Granollers, situat a la plaça Major de la vila, a partir dels anys seixanta del segle XVII. Probablement pel fet d'haver viscut el setge,

⁵⁶ Citada per J. Maurí, *Història de la Garriga*, vol. II, pàg. 357. La carta era del 26 de setembre de 1714.

⁵⁷ Jaume Dantí i Riu, «Els Perpinyà. Austriacistes granollerins», a *Vallesos*, 2 (2011), pàg. 118-121.

el bombardeig i l'ocupació de Barcelona de 1697 per part dels francesos, ja que aleshores era diputat reial de la Diputació del General, es va mostrar un decidit partidari de l'Arxiduc des del primer moment. Va participar en la defensa de Barcelona contra les tropes borbòniques el 1706 acompanyat ja del seu fill Francesc.

El suport dels Perpinyà a la causa austriacista s'enfortia encara més quan el seu casal passava a ser el lloc de recepció del rei Carles III durant la seva estada a Granollers, el 30 de gener de 1710. Tot i que les despeses de l'arranjament de la casa, «palacio» segons la documentació, i del convit reial van anar a càrrec de la hisenda municipal, el rei gratificava el suport i la «magnificència» de l'acolliment que havia rebut amb la concessió del títol de noblesa a Anton Grat i als seus fills. Anton Grat Perpinyà va participar encara com a membre del braç militar en la Junta de Braços de 1713 en la qual, però, es va manifestar a favor de la submissió i per tant de no continuar la resistència. Fos per aquell convenciment o per l'edat —tenia entorn de 70 anys—, no es va quedar a Barcelona durant el darrer setge, va anar a Granollers i va retornar els títols concedits per evitar la repressió.

Francesc Perpinyà va ser extret com a oïdor militar el juliol de 1713 en el que fou el darrer govern de la Generalitat i va participar activament en la defensa acarnissada del baluard de Santa Clara, escomès pels borbònics el 14 d'agost de 1714, tal com ho recull Bruguera: «La nobleza también se distinguió de una manera cual correspondía a su clase, allí se vieron y evidenciaron hasta el más alto grado su amor a la patria, el diputado Grases, el ohidor Perpiñá ... quienes la mayor parte sellaron con su sangre tan heroína empresa». ⁵⁸ Sense sortir de Barcelona durant tot el setge, va ser present a la Conferència dels Tres Comuns del 4 de setembre de 1714 en la qual, en contra de la posició d'Antoni de Villarroi i de Rafael Casanova, un cop més es va manifestar partidari de la resistència. Amb l'ocupació de Barcelona consumada, el 12 de setembre s'oposava encara a la capitulació acordada pel braç militar i la Diputació. ⁵⁹

Francesc Perpinyà va poder tornar a Granollers. El 1715 vivia amb la seva dona, Rosa Santpere, tres fills, el pare Anton Grat i dos criats. L'any 1716 moria el pare i alhora la família patia la repressió, amb la confiscació de les propietats per haver estat i atiat la defensa de Barcelona els anys 1713 i 1714, malgrat el gest de retorn del títol concedit per Carles III. Aquell fet va abocar els Perpinyà a una situació de penúria econòmica que no es resoldria ni amb el retorn dels béns que aconseguirien el novembre de 1725, un cop

⁵⁸ Mateu Bruguera, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713-1714*, Barcelona, 1871-18172, vol. 2, pàg. 149.

⁵⁹ F. de Castellví, *Narraciones históricas*, vol. IV, pàg. 266.

signada la pau de Viena. El 1730 moria Francesc Perpinyà i fou el seu hereu, Joan Pau Perpinyà, qui a partir de mitjan segle recuperava la situació econòmica que la família Perpinyà Masferrer havia tingut en altre temps.⁶⁰

De la mateixa manera que els conflictes interiors en una població podien propiciar el decantament per un o altre bàndol, també les relacions personals afavoriren el seguiment en una mateixa direcció i en aquest sentit l'ascendiment d'aquestes famílies deuria contribuir al suport majoritari de l'austriacisme al Vallès.

5. El Vallès de la Nova Planta

Les conseqüències de la guerra, com arreu de Catalunya, es van fer sentir tant en l'àmbit particular com en el col·lectiu i institucional. De manera immediata, al mateix temps que es prohibia la tinença d'armes s'organitzava el control militar del territori, dividit en sis circumscripcions; el Vallès quedava dins de la de Barcelona i s'establien dotacions militars a la vila de Granollers i a Sant Celoni. La presència de soldats tornava a reproduir el conflicte propi dels allotjaments, no només de la distribució i el cost sinó també dels excessos. Un cas força paradigmàtic és el que succeí a Granollers a començament de 1716 quan el comandant del destacament, Felipe Ramírez de Arellano, i l'ajudant José de Hurtado s'enfrontaren violentament amb els consellers perquè es consideraven mal atesos; «agredieron con dos puñadas o golpes con el puño al pecho del conceller segundo, sin más motivo que el calor verbal de la disputa, prendieron al conceller tercero y lo pusieron en el cuerpo de guardia». La resposta a la queixa que la vila va presentar a la Real Junta condemnava els actes violents, però per altra banda justificava l'agressió dels militars perquè els consellers havien comès un delictes de desacatament en no haver tingut en compte la graduació d'aquells a l'hora d'allotjar-los.⁶¹

Per contra, les poblacions que s'havien mantingut fidels a Felip V aconseguiren privilegis, com és el cas de Centelles, que obtenia el títol de «fidelíssima» i el dret de tenir armes, i també exempcions de tributs i sobretot de serveis militars, com succeí a Tagamanent i a Sant Quirze. Les compensacions es van donar igualment en l'àmbit particular, com ara la que va obtenir Jaume Torres, de Sant Quirze, per haver participat amb l'exèrcit borbònic en la defensa de Centelles del febrer de 1714, impeding l'ocupació austriacista tot i les destrosses que l'atac d'Antoni Desvallès causà, i també per ser present en el setge i presa de Barcelona; per tot plegat reclamà que se li reedificués el mas que havia estat cremat pels vigatans el 1713 i així li fou concedit el

⁶⁰ Xavier Ciurans i Vinyeta, *Els Masferrer. Estudi d'una nissaga benestant del Vallès*, Montornès, 2010.

⁶¹ J. M. Torras i Ribé, *Felip V contra Catalunya*, pàg. 255-256.

febrer de 1715. El cost d'aquella obra es va carregar al municipi de Vic com a càstig a la ciutat.⁶² El reconeixement també podia ser de caràcter honorífic, com ara el que va obtenir Miquel Girbau i Pujades, batlle de Castellterçol, el 1720, que per la seva fidelitat se li concedí el títol de ciutadà honrat i el dret d'ús d'armes.⁶³

La repressió sobre els que s'havien significat com a austriacistes va prendre diverses formes, a part de les execucions i empresonaments; la més estesa va ser la confiscació de béns, motiu pel qual s'establí a Granollers una Administració dels Béns Confiscats que encara estava en funcionament a la segona dècada del segle.⁶⁴ D'altra banda, les accions repressives s'aplicaven de forma indiscriminada, com deuria ser el cas de jurats i altres persones de la Baronia de Montbui que van estar empresonats a Granollers i a Barcelona a les acaballes de la guerra.⁶⁵ Les penes imposades, com en altres indrets, podien ser ben desproporcionades; així, per exemple, Francesc Grifell, traçiner o negociant de Castellterçol, va ser detingut i condemnat a galeres per portar armes quan anava amb dues mules, però no se l'acusava de cap delictes ni d'haver estat implicat amb voluntaris austriacistes; se l'alliberà quan «queda este delito suficientemente purgado con los siete años que ha estado al remo».⁶⁶

Una altra de les conseqüències de la guerra va ser el nou impost del cadastre, que s'aplicà a partir de 1716 i que sens dubte era desproporcionat per les possibilitats reals del país, però que responia a la voluntat manifesta de la monarquia de posar fi a la suposada escassa contribució de Catalunya a la hisenda de l'Estat. Com que la recaptació s'havia de gestionar a cada poble, els consells municipals es van veure involucrats tant en el repartiment en funció del nombre d'habitants i l'estimació dels nivells de riquesa com en el cobrament, de manera que es convertí en un motiu de conflicte per les irregularitats comeses pels regidors, alhora que agreujava la càrrega fiscal, ja que es mantenien les impositions municipals i la Bolla. Per tot plegat era clara la queixa presentada a l'Audiència pels veïns de Castellterçol: «bayles y sosbayles y regidores que han sido desde el año de catorze han practicado varios excesos en los repartos».⁶⁷

⁶² A. Pladevall, *Sant Quirze Safaja*, pàg. 150-151. Després de la guerra Jaume Torres va ser nomenat capità regular de l'exèrcit i després comandant.

⁶³ Antoni Pladevall i Font, *Castellterçol. Història de la vila i del seu terme*, Barcelona, 1991, pàg. 265-266.

⁶⁴ ACVO. Fons Oliveres, 100/39. Foren administradors Esteve Calvet i Josep Serrabona (1726).

⁶⁵ Document citat per Josep Badia i Moret, *Notes històriques*, Santa Eulàlia de Ronçana, 1978, pàg. 107. Hi ha constància d'un pagament de despeses del 14 d'octubre de 1714.

⁶⁶ Document citat per J. M. Torras i Ribé, *Felip V contra Catalunya*, pàg. 196. Havia estat condemnat el mateix 1714 mentre es dedicava al comerç.

⁶⁷ Idem, pàg. 299. La queixa es presentava el 1727.

Les hisendes municipals patien igualment les dificultats de recaptació dels seus drets mentre havien d'afrontar les continuades exigències de manteniment de l'exèrcit. El 1718 l'ajuntament de Granollers tenia necessitat de molts diners a causa de la gran quantitat d'endarreriments i l'obligació de tenir palla suficient per abastir la cavalleria; per aquest motiu imposava un nou tribut i decidia passar a cobrar directament en el moment de la batuda, «a raig d'era», per evitar el frau, però com que tot plegat provocava desordres acordaven que el batlle i el síndic acompanyessin els dos regidors que anaven a les eres i que en tot cas castiguessin a qui es resistís.⁶⁸ Poc després la vila es veia obligada a aportar 16 jornalers, terrellons, per a la construcció de la Ciutadella de Barcelona i els havia d'oferir un sobresou.⁶⁹

L'acabament de la guerra no havia suposat, doncs, la possibilitat de refer les devastades arques municipals. El mes de novembre de 1718 la vila de Granollers havia de rebre per primer cop el corregidor i la seva família, que venien des de Mataró, i el Consell acordava que per falta de recursos es fes un allotjament ordinari, però com que de la visita «la universitat [el comú] en pot esperar un alivio» —un descens de les aportacions— es decidia fer-li un regal d'aviram. Poc després la vila rebia la sol·licitud d'enviar 20 mules amb estaques per a la fortificació d'Hostalric i responia que no era possible complir alhora amb aquella demanda i amb els terrellons de la ciutadella, de manera que decidien deixar d'anar a Barcelona i enviar la meitat de les mules.

Malgrat la presència militar, també es movien pel Vallès partides de guerrillers que encara pretenien l'aixecament contra el poder establert, afeblit aleshores per l'amenaça francesa que s'havia incorporat a l'anomenada Quàdruple Aliança contra la monarquia espanyola. El novembre de 1719 es va produir per tot Osona una important mobilització de guerrillers, que van arribar també a Sant Feliu de Codines i a Castellterçol. La reacció dels batlles era de considerar-los només com a lladres, però la cavalleria no va aconseguir detenir-los.⁷⁰ Aquella inestabilitat contribuïa a agreujar la situació de penúria que patien moltes poblacions; així no era estrany que una obra com era la construcció de la nova església de la Garriga, que s'havia iniciat el 1686, estigués pràcticament aturada des de 1712 i no s'inaugurés fins el 1737.⁷¹

⁶⁸ AMG. Caixa 3196-10. Llibre de deliberacions del Consell 1718-1719, fol. 5-9. El 21 de juny s'imposava una «llençolada» de palla per cada garbera que es batia. El 23 del mateix mes s'imposava una taxa sobre la palla i s'establia una talla de 100 lliures per als bagatges. Es reclamava als consellers anteriors els deutes que tenien tant del cadastre com de tallies.

⁶⁹ Idem. fol. 12. Per cobrir el cost s'imposà una nova talla (28 de setembre de 1718).

⁷⁰ Enrique Giménez López, «La guerra de la Quàdruple Aliança i la guerrilla», a *La Guerra de Successió dia a dia 1714-1760. Les conseqüències de la derrota*, Barcelona, 2013, pàg. 122.

⁷¹ J. Mauri, *Història de la Garriga*, vol. III, pàg. 16-21.

En l'àmbit institucional els efectes del Decret de Nova Planta de 1716 i el de Nova Planta Municipal de 1718 són prou coneguts.⁷² Els membres dels consells municipals, aleshores amb un batlle i regidors, deixaven de ser elegits per insaculació i serien nomenats per l'Audiència, sota control del corregidor, entre els considerats fidels a la causa borbònica. La condició de «fidelitat» va ser difícil d'assegurar en la major part de poblacions vallesanes i en algun cas, com el de Castellterçol, s'havia d'optar pel mal menor. Tal com deia l'informe de l'Audiència, «son poquísimos o casi ninguno los que han seguido el partido del Rey, y en las turbaciones pasadas han sido sus vecinos de los más malignos que ha habido en Cataluña, con que es preciso elegir a los menos malos».⁷³ Granollers, per la seva condició de vila principal al Vallès dins del corregiment de Mataró, va ser considerada Alcaldia Major i s'imposà la presència d'un lloctinent del corregidor o alcalde major. Pel que fa als regidors granollerins, s'observa una continuïtat important de les famílies que anteriorment tenien càrrecs en el consell; d'entre els nomenats el 1718 tres ja ho eren en els consells de 1712 a 1714 —Miquel Subirachs, Josep Argemir i Rafael Llampalles— i d'altres hi tornarien a ser uns anys després, fet que confirma el posicionament ambivalent de molts dels seus membres.⁷⁴

A la fi, doncs, els efectes immediats de la guerra s'allargaven fins entorn de 1720-1725, i a partir d'aleshores el Vallès retornaria al creixement que havia iniciat en el darrer quart del segle XVII. Malgrat l'anorreament polític provocat per la monarquia borbònica, el desenvolupament demogràfic i econòmic es va fer palès aviat, tot i que al Vallès no fou tan intens com en altres indrets de Catalunya; per contra, alguns vallesans traslladats a Barcelona, com ara els Guàrdia de Castellterçol o els Puiguriguer de Granollers, es van situar entre els capdavanters de la transformació de la manufactura i del comerç catalans del segle XVIII.

⁷² Josep M. Torras i Ribé, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Barcelona, 1983.

⁷³ ACA. Reial Audiència. Consultes, reg. 125. Informe fet per al nomenament del batlle Pere Padrós (1718).

⁷⁴ AMG. Caixa 3196/10/11/12. Deliberacions del consell 1718-1719, 1727-1729, 1733-1736.